

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiati her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara , 3 Kânunsani . 1929

Sayı: 110

Yenisenenin neş'e ve sürur intibalarını arayan gözler en acı bir matemle karşılaştı: Maarif Vekili-miz Mustafa Necati Beyin ölümü... Millî mücadele tarihinin şeref dolu sayfalarında ateşli ve samimi vatanperver Necati B. Türkiyenin irfan sahasında da yükselmesine hayatını vakfetmişti. Necati B. em-sâlsiz bir idare adamı olmaktan fazla gençliğe azim ve feragat nümunesi olmuştur. Nihayet en büyük eserlerinden biri olan Millet Mekteplerinin açıldığı gün ölümüyle yüzbinlerce mektepli yavrularını ağlattı. Hayat kıymetli babasını kaybetmiş olmaktan mütevellit elemelerini ifade edemiyor.

Türk Felsefe Cemiyeti Tebligleri

"Türk Felsefe Cemiyeti" sekizinci içtimainı 2 teşrinisânî 1928 de akdetmiştir. İçtimain mevzuunu İzzet Beyin tebliğinin münakaşası teşkil ediyordu. Evvla Dr. Orhan Sadettin Bey söz almış ve raporunu izah etmiştir. Bunun üzerine Servet ve Hatemi Semih Beyler söz almışlar ve hararetle münakaşalar olmuştur. Orhan Sadettin Beyin raporunu zirde neşrediyoruz.

İzzet Beyin gaiyet ve muayyeniyet hakkındaki tezi münakaşamızın mevzuunu teşkil ediyor. Muayyeniyet ve gaiyetin çok ehemmiyetli felsefî meseleler, bahusus ilimlerin takip edeceği yolusulitibariyle ehemmiyetli olduğunu gözden kaçırmak mümkün değildir. Yalnız bu kadar mühim bir mesele karşısında bu iki mefhuma muayyen bir mana vermek, her şeyden evl lâzımdır; muayyeniyet ve gaiyet altında ne anlıyoruz? daha doğrusu İzzet Bey bu mefhumlarla ne kasetmiştir? Bu soru haklı olduğunu göstermek için Servet Beyin geçen içtimada, aynı meseleyi münakaşa ederken yaptığı tarihe işaret etmek lâzımdır. Burada servet Bey Fonctionuelle ve antropomorphe diye gaiyeti ikiye ayırıyor ve bunlardan birincisini ret ettikten sonra Fonctionuelle bir gaiyeti mümkün ve hatta içtimaiyat için lüzumlu gösteriyor. yalnız burada fonctionuelle gaiyetin, kanaatine nazaran tam manası anlaşılamıyor. Esasen böyle bir tefrikin nasıl bir şey ifade ettiğini anlamak güçtür. Mes'eleyi izah edelim:

Antropomorphe, gaiyet için deniyorki, bu beşerî evsafı haiz bir gaiyettir ve tamamen metafizikîdir. Sonra içtimai hayatta, yani beşerî amellerin heyeti umumiyesinde her hangi bir gaiyete yer gösteriliyor ve beşerî amellerin, madde âlemine mukabil, gai bir surette izahı tensip olunuyor. Halbuki beşerî evsafı haiz olan bir gaiyeti bir taraftan reddetmek ve sonra diğer taraftan beşerî ve içtimai evsafı izah etmek için başka isimli bir gaiyeti münasip görmek zannederseniz böyle bir tefrikin pek fazla kıymeti olmadı-

ğını gösterir. Bundan mada gaiyetin daha hâlâ tamamen ne ifade ettiğini, vazih bir surette öğrenemiyor. Bunun için gaiyetin manasını İzzet Beyin tebliğine nazaran tetkik etmek lüzumu tekrardan baş gösteriyor. Yanılmıyorsa İzzet Bey 22 eylül 1927 de Hayat mecmuasının 43 ncü sayısında "Gestalt" nazariyesi ve içtimaiyat namıyla yazdığı bir makalede, bize bunun esasını gösteriyor. İzzet Bey "gestalt" makalesinde, içtimai hayatın bir bütün bir gestalt yani fertlerin küle için ve küle fertler için olduğu noktalarını "Gestalt" nazariyesine göre gösteriyor.

Bu bütün ve ya "Gestalt" dediğimiz şey nedir? ve gaiyetle münasibeti ne olabilir? "Gestalt" in ve bütünün ifade ettiği şey bir manadır. Netekim ruhiyattan gelen bu "Gestalt" mefhumu, ruhi hadiselerdeki "Gestalt"ı, bu hadiselerin her hangi bir mana ifade ettiği şeklinde ifade ediliyor. Bizim idrak ettiğimiz şeyler böyle mana ifade eden ve bütün olan şeylerdir. Hatta müteveffa alman içtimaiyatçısı Max weber içtimai amelleri tarif ederken bunların manalı bir takım amellerden ibaret olabileceğini söylüyor. Böylece mana ile bütün ve bunların gaiyet ile bir alâkası olacağı görülür. Bu umumî ifadelerden muşahhas şekillere geçerek içtimaiyattaki amellerin bazı muayyen hedeflere doğru şuurla yani kıymet verilerek vaki olduğunu söyleyebiliriz. Esasen kıymet demek kıymetli olan şeye karşı vaziyet almak demektir. Kıymet demek yani bir kıymet hükmu vermek, kıymetli olan şeyin yapılmasında, işlenmesinde bir mana görmek demektir. Böylece manalı amellerden bir hedef, bir gaye görmek zannımca pek yalın olmaz. Her halde içtimaiyatta gayeler olsa bu şekilde kabul olunabilir fikrindeyim.

İçtimai hadiselerde görülebilecek gayenin bütün içtimai hadiselerle teşmil ve bütün bir cemiyetin manasının araştırılması da bir ikinci mesele teşkil eder. Yanılmıyorsa İzzet Bey gaiyeti daha ziyade bu manada kasetiyor:

Bir cemiyet içindeki manalı amellerin hepsinin bütününün gayesi! Esasen manalı olması lâzım gelen bu amellerin gayesi nedir, bunlar herhangi bir gayeye hizmet ederler mi? Burada iki noktâ nazar kabildir. İzzet Beyin gösterdiği veçhile ya bu ameller mecmuasi cemiyetin bakasına hizmet eder Yani bir bütün olarak fertler cemiyete, ve cemiyet fertlere hizmet eder ve ya cemiyetlerin tekâmülünde bir hedef olarak beşeriyet vardır ve cemiyetlerin gayesi bir ideal olan beşeriyeti tahakkuk ettirmektir.

Zannederseniz bu suretle içtimaiyatta gaiyetin ne manada anlaşılması lâzım geldiğini, İzzet Beyin tebliğine nazaran bu surette gösterebiliriz. Buradaki gaiyet, hareketlerin (mümkün mertebe kıymet ihtiva etmeyen bir mefhum diye hareketler diyorum) şuurlu yani manalı olması ve bundan mada bir de mana olmak dolayısıyla "eopso" bir bütünün, bütün olmak hasebiyle cüzleri olmasıdır. Yalnız bunu daha ziyade izah edebilmek için böyle bir gaiyetin nasıl bir muayyeniyet ve ya mikaniyet ile çarpıştığını nazari itibara alalım. "Gestalt" nazariyecilerinin mikaniyet için verdikleri en güzel misal fizikteki (cinetique harekî gaz nazariyesidir. Bu nazariyenin en mühim iddiası veya faraziyesi bir gazdaki molekülün müstekim bir istikamette hareket ve bu hareketleri esnasında birbirine çarparak istikametlerini değiştirerek mütemadiyen hareket ettikleridir. İşte bu nazariyeye göre molekülün bir bütün ile hiç bir münasebet almayarak ve her cüzün başlı başına harûketinin mikanikî bir surette tetkiki ve hesap edilmesi bunun tam mikanikî izah için bir misal olduğunu gösterir. Bu misal bize münferit hareketlerin birbirine olan münasibetini nazari itibara almadan ve sırf aralarındaki, tesadüm gibi vak'aya istinaden. bir hadisenin izahını gösterir. İşte böyle bir mikanikiyetin içtimaiyatta yer bulamayacağı her halde mühimdir zannediyorum.

Cemiyetler için beşeriyetin oynadığı

rol her halde çok ehemmiyetli bir mes'eledir. İzzet Beyin buna işaret etmesi, içtimaiyat ve aynizamanda cemiyetlerin tekâmülünde nazrı itibara alınması lâzım gelen çok mühim bir cephedir. Yalnız burada bu mes'eleyi mevzu bahis ederken, İzzet Beyin de işaret ettiği vechile, evvela beşeriyetin vücudunu inkâr eden iddalarla karşılaşırız. İzzet Bey burada, beşeriyetin mevcudiyetini ispat edebilecek delilleri getirmekten, tebliğin müsadde-sizliğine binaen, sarfınazar etmiştir.

Yalnız geçen içtimada Servet Bey bu hususu nazarı itibara alarak, çok büyük bir ihtiyatla, iki delil göstermeği münasip görmüştür. Bundan dolayı, zannedersen İzzet Beyle aynı fikirde olarak beşeriyet fikrinin daha doğrusu beşeriyetin vücudunu göstermek için bazı deliller göstermeğe lüzum görüyorum. Evvela insaniyetin bir vakıa olup olmadığı mes'elesini tetkik etmek lâzım geliyor. Acaba vakıa ne demektir? „Beşeriyetin şe'nı varlığı” ne ifade edecektir? Vakıa kelimesini münferit hadiselerle atf ettiğimize nazaran, bunun insaniyete tatbik olunması, esasen beşeriyetin bir vakıa olmadığını göstermek, için en kolay bir usuldur. eğer vakıa altında mevcut olan bir şey anlarsak o zaman mes'ele değişir ve acaba beşeriyet denen bir şey var mı, yok mu suali bir mana iktisap eder. Müsadenizle bu suali tetkike, bir kelime oyunu ile başlayalım: Mevcut olmıyan bir şeye insanlar neden bir isim vermek ihtiyacını duymuşlardır. Yoksa beşeriyet, esatirde ismi olupta hakikatta cismi olmıyan şeylerdenmidir? bilmem bu kelime oyunu dediğim şey bana pek münasebetsiz gelmiyor! Yalnız hemen şunu da ilave edeyim ki insaniyetin mevcut olduğunu göstermek için yegâne delilim bu olmiyacaktır. Netekim Servet Bey geçen içtimada, delil olmak üzere „cihan pazarları” ile milli kıymetlerin beynelmilel tevazünü ve bu kıymetlerin vücade getirdikleri fevkalmilel ve orijinal terkip” diye iki şey gösterdi. Bu milli kıymetleri beynelmilel teyazünü her halde iktisadî saha için kasdolunduğuna nazaran diyebiliriz ki bundan mada ilim ve san'at vardır. İlmin beynelmilel bir faaliyet olduğunu inkâr etmek zan nedersem biraz güç olur.

Bu nevi delillerden mada insaniyetin mevcut olduğunu göstermek Durkheim içtimaiyatına has bir usule mura-caat ile de olabilir. Mesela Avrupada kendilerine real politikacı diyen bazı

kimseler beynelmilel hukukun mevcut olmadığını ve yazılı bazı kanunları sırf kâğıt parçasından ibaret olduğunu söylemekle iftihar ederler. Bu zevat yalnız şunu unutuyor ki, kâğıt parçasından ibaret addettikleri o beyenlelim hukuk kendilerine müessirdir ve onların sözlerine hakimdir. Netekim harbi umumide bir çok milletler beynelmilel hukuka muhalif olarak dum dum kurşunları kullandıkları halde bunu inkâr ettiler ve hiç bir zaman evet kullandık demediler; bundan mada harbi umumi nin müsebbipliğini bugün hiç bir millet üstüne almak istemiyor. Bu acaba neden olabilir, niçin milletlerden biri ben işte sebep oldum demiyor ve ya diyemiyor? yoksa beşerî bir vicdan karşısında çekiniyorlar mı?

Servet Beyin işaret ettiği iktisadî meselelerin, bence, birer vakıa gibi gösterilmesi doğru olamaz. Çünkü cihan pazarlarını ve diğer beynelmilel müesseseleri bir bütünden ayırmak kabil değildir. Cihan pazarı demek esasen beynelmilel iktisadî münasebetlerin mevcudiyeti demektir ve eğer beynelmilel iktisadî münasebet var ise buda, beynelmilel münasebetleri mümkün kılan mütecanis her hangi bir kitlenin mevcudiyetini gösterir. Aynı ihtiyacı hissetmiyen, aynı tarzda bunu tatmin etmek istemiyen insanlar yoksa cihan pazarları da olamaz. Zannıma göre, beşeriyetin vücudu cihan pazarlarının sebebidir, yoksa aksi değildir.

Bundan mada içtimaiyatında beşeriyetin vücudunu gösterdiğini zannediyorum. Eger cemiyetler birer vakıa olarak kabul edilir ve bu cemiyetlerdeki „fonksiyon”lar müşterek birer vasf olarak gösterilirse, bu muhtelif cemiyetlerin, müşterek vasıfları dolayısıyla bir mefhum altında toplanılabileceği için en kuvvetli bir delildir. Yani madem ki iktisadî, dinî, siyasî ve ila.. gibi vasıfları her cemiyet haizdir, öyle ise bunlar aynı tipten, aynı cinsten şeylerdir ve aynı vasıfları haiz olmak dolayısıyla bir cinsin fertleridir. Bu da bize gösterir ki, beşeriyet dediğimiz şey, muhtelif fertlerden mürekkep bir varlık olmalıdır. Yalnız sui tefsire sebep vermemek için şuna işaret edelim ki beşeriyet, cemiyetler gibi siyasî bir teşkilâta tabi bir varlık değildir. Zannedersen Servet Bey de beşeriyet fikrinin vakıa olup olmadığını mevzu bahis ederken, ayrı şuurî olarak, böyle bir noktaî nazara saplanmıştı. Eger cemiyetlerin esas vasfı siyasî teşkilatı haiz olmak üzere nazarı itibara alırsak, beşeriyet bu neviden bir vakıa olamaz. Esasen böyle bir şey de mevzu bahs etmek manasız olur. Yalnız son senelerdeki hadiseler bize şunu gösteriyor ki, beşeriyeti organize etmek için ilk hatve atılmıştır. Artık buna rağmen beşeriyeti inkâr etmeğe kalkmak tam manasiyle bir inkâr olur.

Zincirli

Rüzgâr kollarımı semaya bağlar,
Sımsıkı mıhlıdır yere bacağım.
Altı yer, üstü gök, etrafı dağlar,
Yârap, bu zindanda çıldıracağım.

Bu küflü mahpeste kaldıkça diri
Yardıma gelmesin, istemem, biri.
Göğsümü çepçevre saran zinciri
Kendi dişlerimle ben kıracağım;

Kalbim, nefesini tutan rüzgârın
Hırsıyla, göğsüme sığmazsa yarım,
İçimde uyuyan canavarların
Sesiyle göklere haykıracağım...

YAŞAR NABI